

DOI <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2025.1.15372>
 УДК 378.046-021.68:61:316.628

Т. Б. Лазарчук

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3357-1091>

Researcher ID <https://www.webofscience.com/wos/author/record/Q-4432-2016>

Scopus Author ID <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57215345502&eid=2-s2.0-85070923929>

М. В. Гребеник

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8118-5742>

Researcher ID <https://www.webofscience.com/wos/author/record/O-1777-2015>

Scopus Author ID <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6603344689>

В. Р. Микуляк

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9907-9569>

Researcher ID <https://www.webofscience.com/wos/author/record/Q-4540-2016>

Scopus Author ID <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=58994084400>

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

МОТИВАЦІЯ ЯК БАЗОВА УМОВА УСПІШНОЇ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРЯ

T. B. Lazarchuk, M. V. Hrebennyk, V. R. Mykuliak

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine

MOTIVATION AS A FUNDAMENTAL CONDITION FOR SUCCESSFUL DOCTOR TRAINING

Анотація. Мотивація є однією з важливих, базових засад успішної професійної діяльності. Освітня мотивація дорослої людини не є стабільною, раз і назавжди сформованою. Значною мірою вона залежить від мотиваційного середовища з можливістю розвитку або регресії. Висока позитивна мотивація є рушійною силою будь-якого прогресу й розвитку, як особистісного, так і суспільного. З метою визначення рівня та структури мотивації у лікарів-інтернів зі спеціальності «Внутрішні хвороби» другого року навчання провели опитування 57 осіб. Середній вік становив $24,6 \pm 0,8$ року. Серед респондентів переважали особи жіночої статі (80,0%).

За результатами анкетування 75,0% лікарів-інтернів виявили мотивацію досягнення успіху $15,9 \pm 1,4$ бала, що свідчить про надію на реалізацію та потребу в досягненні успіху, а отже, передбачає дії на досягнення конструктивних, вагомих результатів. Проте в 9 (15,8%) осіб мотиваційний полюс не був вираженим, із них один інтерн був ближчим до страху невдачі (9 балів). Результати анкетування за методикою К. Замір у модифікації А. Реана виявили досить високий рівень спонукання до дії через звернення до почуттів у 46,4% респондентів; спонукання до дії через звернення до розуму – у 42,8%. При цьому рівень внутрішньої мотивації дещо переважав зовнішню позитивну – 50,0% і 42,8% відповідно.

Отже, 75,0% майбутніх терапевтів готові ставити перед собою завдання, щоб досягти успіху. Високий рівень зовнішньої позитивної мотивації свідчить про важливість досягнення соціального й фінансового статусу в психологічній структурі мотивації інтернів до навчання. У ситуаціях із невизначеним мотиваційним статусом і переважанням у структурі психологічної мотивації синдрому уникнення, на нашу думку, варто більш детально вивчити можливі причини й урахувати результати під час вибору місця роботи.

Ключові слова: мотивація; лікар-інтерн; освіта; мотиваційне середовище.

Abstract. Motivation is one of the important, fundamental principles of successful professional activity. Educational motivation in adults is not stable or definitively formed. To a significant extent, it depends on the motivational environment, which can either foster development or regression. High positive motivation is the driving force of any progress and development, both personal and social. To determine the level and structure of motivation among second-year internal medicine interns, a survey of 57 individuals was conducted. The average age was (24.6 ± 0.8) years. The majority of respondents were female (80.0%).

According to the survey results, 75.0% of interns showed motivation to achieve success (15.9 ± 1.4) points, which indicates hope for realization and the need to achieve success, and therefore involves actions to achieve constructive, significant results. However, in 9 individuals (15.8%), the motivational pole was not pronounced. Among them, one intern was closer to fear of failure (9 points). Questionnaire results using K. Zamir's methodology, modified by A. Rean, revealed a fairly high level of inducement to action through appeals to feelings in 46.4% of respondents, and inducement to action through appeals to reason

in 42.8%. At the same time, the level of internal motivation slightly outweighed the external positive one – 50.0% and 42.8%, respectively.

Therefore, 75.0% of future therapists are prepared to set goals for themselves in order to achieve success. A high level of external positive motivation indicates the importance of achieving social and financial status in the psychological structure of training motivation. In situations with undetermined motivational status and a prevalence of avoidance syndrome in the structure of psychological motivation, we believe that a more detailed study of possible causes should be conducted, and the results should be considered when choosing a workplace.

Key words: motivation; medical intern; education; motivational environment.

Вступ. Однією з ідентифікованих і зазначених у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки проблем вищої освіти в Україні є високий рівень охоплення освітою – 82,3% (13 місце серед 119 країн). Для порівняння: у Німеччині такий показник становить 65,5%, у Франції – 64,4%, в Італії – 63,1%. Унаслідок зарахування якнайбільше здобувачів через «дію хибних стимулів, зумовлених системою фінансування, яка заохочувала заклади вищої освіти працювати насамперед на кількість студентів, а не на якість їх освіти», «незважаючи на рівень їхньої підготовки, умотивованість до здобуття вищої освіти» [7]. В умовах безперервного соціального розвитку суспільства, глобалізації економіки затребуваність в освіті стає постійною через її вплив на конкурентоспроможність і самореалізацію, що, зрештою, і є найвищою людською потребою, а процес освіти – безперервним, динамічним, без жорсткого планування, визначається запитамі й потребами індивіда на різних етапах життя [4]. Останнім часом в Україні здійснено важливі кроки у сфері освіти. У 2017 році прийнято Закон України «Про освіту», який післядипломну освіту трактує як безперервну невід’ємну складову освіти впродовж життя задля реалізації права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку й потреб економіки [3; 5]. Особливої значущості безперервна освіта набуває у сфері охорони здоров’я через динамічність розвитку сучасної медичної науки, збільшення потреби в якісних медичних послугах як запоруки тривалого та якісного життя. Вивчення психологічних особливостей дорослої людини (лікаря), структури її мотивації до навчально-освітнього процесу та сприятливих для розкриття людських і професійних можливостей факторів, у тому числі створення організаційного середовища, сприятиме ефективності й результативності освітнього процесу, з огляду на те що освітня мотивація дорослої людини не є стабільною, раз і назавжди сформованою та значною мірою залежить від організаційного середовища з можливістю розвитку або регресії [1; 2]. Крім того, у навчанні дорослих висока позитивна мотивація може відігравати роль компенсаторного фактора, особливо коли людина має недостатні здібності або запас знань. Однак у зворотному напрямі це не працює: високий рівень знань

і вмінь не може компенсувати низький рівень навчальної мотивації або її відсутність, що пояснює низьку успішність [6]. Отже, висока позитивна мотивація є рушійною силою будь-якого прогресу й розвитку, як особистісного, так і суспільного, з одного боку, а з іншого – запобіжником синдрому вигорання.

Мета дослідження – визначити рівень і структуру мотивації в лікарів-інтернів, підготовка яких відбувалася з використанням суттєво модифікованих форм навчання в умовах соціального стресу, обтяженого пандемією SARS-CoV-19 і російсько-українською війною.

Методи дослідження. Задля досягнення мети використали методи анкетування і статистичного дослідження. Лікарям-інтернам зі спеціальності «Внутрішні хвороби» (2-й рік навчання, освітній цикл) на етапі реєстрації було запропоновано анонімне анкетування за допомогою опитувальника А. Реана «Мотивація успіху і страх невдачі» та шкали мотивів професійної діяльності К. Замфір у модифікації А. Реана [8]. Анкети включали базову демографічну інформацію. Опитувальник А. Реана «Мотивація успіху і страх невдачі» містить 20 запитань із закритими відповідями («так», «ні»). Методика передбачає швидкі, спонтанні відповіді. Результати оцінювали так: 1 бал за відповіді «так» на питання 1–3, 6, 8, 10–12, 14, 16, 18–20; відповіді «ні» на питання 4, 5, 7, 9, 13, 15, 17. Підраховували загальну кількість балів. Сума балів 1–7 свідчила про страх невдачі; 14–20 балів – сподівання на успіх. Якщо кількість набраних балів знаходилася в межах 8–13, то вважати, що мотиваційний полюс не визначений. При цьому 8–9 балів – ближче до страху невдачі, а 12–13 балів – до мотивації успіху. Методика К. Замфір у модифікації А. Реана ґрунтується на положеннях концепції про внутрішню (далі – ВМ) і зовнішню мотивацію, а саме на оцінюванні ступеня значимості для особистості професійної діяльності як такої або ж прагнення задоволення суспільних, фінансових, кар’єрних амбіцій (зовнішня позитивна мотивація (далі – ЗПМ)) чи уникнення критики, неприємностей (зовнішня негативна мотивація (далі – ЗНМ)). Шкала мотивів складалася із 7 запитань, на які потрібно було відповісти за п’ятибальною шкалою. Підраховували результати за формулами: ВМ = (оцінка п. 6 + оцінка п. 7)/2; ЗПМ = (оцінка п. 1 + оцінка п. 2 + оцінка п. 5)/3 та ЗНМ = (оцінка п. 3 + оцінка

п.4)/2, визначали мотиваційний комплекс як співвідношення трьох типів мотивації – ВМ, ЗПМ, ЗНМ. До найкращих, оптимальних мотиваційних комплексів зараховували два типи: ВМ > ЗПМ > ЗНМ і ВМ = ЗПМ > ЗНМ.

Для проведення опитування отримано інформовану згоду. Учасників анкетування повідомили про причини збирання інформації та її використання, про те, що їхні відповіді анонімні й конфіденційні. Респонденти визнали свою участь добровільною. В опитуванні взяли участь 57 респондентів віком $24,6 \pm 0,8$ року з переважанням жінок – 80,0%. Статистична обробка матеріалу й аналіз результатів здійснювалися з використанням стандартних алгоритмів варіаційної статистики. Для розрахунків застосували комп'ютерну програму Excel (Microsoft Office, USA), Statistica StatSoft 6.0. Аналіз даних проводили з використанням методів описової статистики.

Результати дослідження. Аналіз результатів дослідження мотивації професійної (навчальної) діяльності респондентів за тестом А. Реана «Мотивація успіху і страх невдачі» виявив домінування «позитивної» мотивації досягнення успіху в 43 (75,4%) лікарів-інтернів – $15,9 \pm 1,4$ бала (референтний діапазон 14–20), що свідчить про потребу в досягненні успіху та надію на реалізацію, а отже, передбачає дії на досягнення конструктивних, вагомих результатів. Упевненість у власних силах, цілеспрямованість та ініціативність є характерними рисами для покоління «міленіумів», представниками якого і є респонденти. Для 5 інтернів (8,8%) основною «негативною» рушійною силою виявився страх невдачі. Уважається, що намагання уникнути зовнішнього осуду часто змушує скрупульозно ставитися до поставлених завдань, робити все правильно й раціонально. Проте часто притаманна для таких людей підвищена тривожність, невпевненість у собі, своїх можливостях може стати джерелом раннього вигорання. У решти 9 осіб цієї групи (15,8%) мотиваційний полюс не був вираженим, із них один інтерн був ближчим до страху невдачі (9 балів), а троє – до мотивації успіху (11–13 балів). Отже, результати анкетування виявили досить

високий рівень спонукання до дії через звернення до почуттів, що, власне, і є ВМ – 53,4%; спонукання до дії через звернення до розуму, що є варіантом ЗПМ, виявили 46,5% респондентів. Необхідність щось робити через страх покарань чи осуд виявили 10,7% респондентів. У структурі ВМ превалювали особисті потреби (утилітарна мотивація) та поєднання особистих потреб із соціальними (мотивація престижу), лише у 2,3% – мотивація саморозвитку (знання заради знань), тоді як ЗПМ на етапі інтернатури визначалася прагненням до конкурентоздатності на динамічному ринку праці. Аналіз співвідношення ВМ, ЗПМ і ЗНМ в кожному окремому випадку виявив незначне переважання комплексу ВМ>ЗПМ>ЗНМ над комплексом ЗПМ>ВМ>ЗНМ (ВМ = ЗПМ > ЗНМ) – 50,0% і 42,8% відповідно. Анкети двох респондентів свідчили про переважання ЗНМ, що, можливо, вимагає більш детального вивчення ситуації з наступною корекцією. Варто зазначити, що спонукання до навчання респонденти пов'язували не так з академічними успіхами, як із подоланням труднощів у професійній діяльності, отриманням задоволення від пізнавальної та професійної діяльності, розвитком позитивного ставлення до майбутньої професії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, 75% майбутніх лікарів-терапевтів готові ставити перед собою завдання різного ступеня важкості, щоб досягти успіху різної величини. Проте в 15% респондентів мотиваційний полюс не визначений. ВМ і комплекс ВМ > ЗПМ > ЗНМ конкурують із ЗПМ комплексом ВМ < ЗПМ > ЗНМ, що в будь-якому разі є позитивним, проте досягнення певного соціального й фінансового статусу починає займати важливе місце в психологічній структурі мотивації лікарів-інтернів 2-го року навчання.

У ситуаціях із невизначеним мотиваційним статусом і переважанням у структурі психологічної мотивації синдрому уникнення, на нашу думку, варто провести більш детальне вивчення можливих причин і врахувати результати під час вибору місця роботи, що і є метою наших подальших досліджень.

Список літератури

1. Куций О.О. Мотиваційне середовище організації: аналіз публікацій та перспективи дослідження. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Серія «Психологія»*. 2022. Вип. 1 (54). С. 41–46. DOI: <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2022.1.6>.
2. Лавринюк О.П., Кириченко В.В. Мотивація до навчальної діяльності: аналіз сучасних теорій. *Журнал соціальної та практичної психології*. 2023. № 1. С. 34–39. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-2023-1-6>.

3. Лук'янова Л.Б. Законодавче урегулювання освіти дорослих в Україні: прийняти закон чи можемо ще почекати... *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2022. Вип. 1 (21). С. 9–17. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(21\).2022.9-17](https://doi.org/10.35387/od.1(21).2022.9-17).

4. Навчання дорослих в умовах формальної і неформальної освіти: теорія і практика: монографія/М.П. Вовк, Л.Ю. Султанова, Н.О. Філіпчук, С.О. Соломаха, Ю.В. Грищенко. Київ, 2019. 498 с.

5. Про освіту дорослих : Проект Закону України від 10.02.2022 № 7039. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

6. Психологічна діагностика мотивації особистості до навчання в умовах інформаційного суспільства : монографія / Н.В. Пророк, Л.О. Кондратенко, Л.М. Манилова та ін. ; за ред. Н.В. Пророк. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2020. 131 с.

7. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки :

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/286-2022-%D1%80>.

8. Ryan R.M., Deci E.L. Self-Determination Theory. Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness. NY : The Guilford Press, 2017. 769 p. DOI: <https://doi.org/10.1521/978.14625/28806>.

References

1. Kutsyi, O.O. (2022). Motyvatsiine sere-dovyshche orhanizatsii: analiz publikatsii ta perspe-ktvyv doslidzhennia [Motivational environment of the organization: analysis of publications and research prospect]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi akademii upravlinnia personalom. Psykholohiia – Scientific Works of Interregional Academy of Personnel Management. Psychology*, 1(54), 41–46. DOI: <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2022.1.6> [in Ukrainian].

2. Lavryniuk, O.P. (2023). Motyvatsiia do navchalnoi diialnosti: analiz suchasnykh teorii [Motivation for learning activities: an analysis of modern theories]. *Zhurnal sotsialnoi ta praktychnoi psykholohii – Social and Practical Psychology Journal*, 1, 34–39. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-2023-1-6> [in Ukrainian].

3. Lukianova, L.B. (2022). Zakonodavche urehuliuвання osvity doroslykh v Ukraini: pryiniaty zakon chy mozhemo shche pochekaty... [Legislative regulation of adult education in ukraine: to pass the law or we can still wait...]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy – Adult Education: Theory, Experience, Prospects*, 1 (21), 9–17. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(21\).2022.9-17](https://doi.org/10.35387/od.1(21).2022.9-17) [in Ukrainian].

4. Vovk, M.P. Sultanova, L.Iu., Filipchuk, N.O., Solomakha S.O., Hryshchenko, Yu.V. (2019). Navchannia doroslykh v umovakh formalnoi i neformalnoi osvity: teoriia i praktyka: monohrafiia [Adult

learning in formal and non-formal education: theory and practice: monograph]. Kyiv: Zenodo [in Ukrainian].

5. Proekt zakonu Ukrainy «Pro osvitu doroslych» vid 10.02.2022 r. № 7039 [Draft Law of Ukraine «On the Education of Adults» dated 10.02.2022 № 7039]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Tex> [in Ukrainian].

6. Prorok, N.V., Kondratenko, L.O., Manylova, L.M. & others (2020). Psykholohichna diahnostyka motyvatsii osobystosti do navchannia v umovakh informatsiinoho suspilstva : monohrafiia [Psychological diagnostics of individual motivation to study in the conditions of the information society: monograph]. Kyiv: Vydavnychiy Dim «Slovo» [in Ukrainian].

7. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 23.02.2022 r. № 286 «Pro skhvalennya Stratehiyi rozvytku vyshchoyi osvity v Ukrayini na 2022–2032 roky» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 23, 2022 № 286 «On approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022–2032»]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/go/286-2022-%D1%80> [in Ukrainian].

8. Ryan, R.M. & Deci, E.L. (2017). Self-Determination Theory. Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness. NY : The Guilford Press. DOI: <https://doi.org/10.1521/978.14625/28806>.

Отримано 25.03.2025

Електронна адреса для листування: mykuliakvr@tdmu.edu.ua